

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Τῷ ἀξιολύτῳ Κυρίῳ Δ. Βικέλα.

Ἀξιότιμε Κύριε,

Ὁ μετὰ προσοχῆς διεξεληθὼν τὸ ὑμέτερον πόνημα «ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν» δὲν θὰ ἠδυνήθη νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν χάριν συγχρόνως καὶ τὴν ἀπλότητα, μεθ' ἧς ἐνεδύσατε τὰς σοβαρωτέρας ἰδέας, ἂν δὲ τυχὸν ἐγνωρίσε τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, καὶ ἐμελέτησε τὰ κατ' αὐτὴν, ἢ ἀμολογήσῃ τὴν τοῦ ἔργου ἀκρίθειαν ὑπὸ πολὺ ἐπόψεις. Τὸ ὅτι πρῶτην φορὰν ἐβλέπετε τὰ μέρη, ἅτινα περιεγράψατε, φρονῶ ὅτι ἐγένετο οὐχὶ εἰς ζημίαν, ἀλλ' εἰς ὄφελος τοῦ πονήματος· εἴτε δηλ. ἀληθεύει τὸ τοῦ Ρουσσώ ὅτι ἡ μεγίστη τῶν φιλοσοφῶν ἐστὶν ἀναγκασία πρὸς παρατήρησιν τῶν ἐγγύτατα ἡμῖν ἀναπτυσσομένων γεγονότων, εἴτε ἄλλοι λόγοι εἰδικοὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα συντελοῦσιν εἰς τοῦτο, ἀληθὲς οὐχ ἦπτον εἶνε ὅτι ἡμεῖς, οἱ ἐνταῦθα ἀγχοτραφέντες καὶ ζῶντες, λαμβάνομεν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐμπαθεῖς, οὕτως εἰπεῖν, ἐντυπώσεις φερόμενοι ἀκατασχέτως πρὸς τὰ ἄκρα αἰσιόδοξοι, ἢ ἀπαισιόδοξοι, μέσος ὅρος δὲν ὑπάρχει. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἐν τῷ ὑμετέρῳ πονήματι, ἐν ᾧ ἐκρατήσατε δικαίαν πάντοτε τὴν στάθμην, μὴ διαστᾶζοντες μὲν ἐν τῇ καταλλήλῳ περιστάσει νὰ ῥίψητε τὴν ψῆφον τῆς Ἀθηνᾶς, ἀλλ' ἐπιμελῶς ἀπέχοντες τοῦ δυστυχῶς λίαν ἐν χρήσει ἤδη σωβινισμοῦ, ὑπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ὅποιου οὐχὶ σπανίως, καὶ οὐχὶ ὀλίγοι πειρῶνται νὰ δικαιολογήσωσι καὶ αὐτὰ τ' ἀδικαιολόγητα τῶν παρ' ἡμῖν συμβαινόντων.

Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ γράψω βιβλιοκρισίαν ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου πονήματος, καθόσον τοῦτο προϋποτίθησι δεξιότητα ἴσην, εἰ μὴ ἀνωτέραν, πρὸς τὴν τοῦ συγγραφέως τοῦ ἐξεταζομένου ἔργου· πρόκειται ἀπλῶς νὰ παρακαλέσω ὑμᾶς, ὅπως μὴ ἀφήσητε ἡμετελὲς τὸ ἔργον, ὅπερ ἤρχισατε, ἐπισκεπτόμενοι καὶ περιγράφοντες καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κοινῆς πατρίδος. Πιστεύσατέ μοι ὅτι ἀληθὲς εὐγνωμοσύνη μὲ κατέχει τὴν στιγμὴν ταύτην, ὡς Ἡλείου, ἀναγνόντα τὰς θαυμασίας σελίδας, ἃς ἀφιερῶσατε εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα μου, ἔστε δὲ βέβαιος ὅτι οὐδεμία ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδος τρέφει ἀγνώμονας εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ καλὸν τοῦ τόπου.

Ἡ περιγραφή ὑμῶν, ἡ σύριυσσα μεθ' ἐαυτῆς τὸν ἀναγνώστην σας, μὲ παρέσυρε πλειότερον, ἀναγινώσκοντα τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πύργου εἰς Πάτρας, καθόσον μὲ μετέφερον εἰς τὴν εὐτυχῆ παιδικὴν ἡλικίαν, καὶ ἀνεζωογόνησε τὰς ἀνεξάλειπτους ἐντυπώσεις, ὧν αὕτη μόνη κατέχει τὸ μυστήριον. Ἡμῖν δεκατριετῆς ὅτε τὸ πρῶτον δι-

ήνυσα τὴν ὁδὸν ταύτην, πρὸ τριακονταετίας, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν φιλοστόργου πατρὸς μεταβαίνων εἰς τὸ ἐν Πάτραις γυμνάσιον. Ὁ Πύργος δὲν εἶχεν ἀκόμη τοιοῦτον, ὡς δὲ εἶχε καὶ πρωτοδικεῖον, δι' ὃ οἱ Ἡλείοι ἠναγκάζοντο συχνότερον νὰ μεταβαίνωσιν εἰς Πάτρας, καὶ πάντοτε διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης, καθόσον τὴν θαλασσίαν δὲν εἶχεν εἰσέτι αὐλακώσει ἢ τρόπις Ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, ὃ δὲ Αὐστριακὸς Λαὸς δὲν ἀνεγνώριζεν ἄλλην Ἑλλάδα, πλὴν τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Σαρωνικοῦ κόλπου· τὸ δικαστήριον ἰδίως, οὐαὶ προθεσμιαὶ εἰσὶν ἐπιτακτικαί, πολλὰ παρείχε τῷ λαῷ πράγματα. Δὲν ἐξετάζω ἐνταῦθα τὸ ζήτημα, ἂν ἡ ἐπιγενομένη αὐξήσις τῶν γυμνασίων καὶ πρωτοδικείων προσεπόρισε τῇ χώρᾳ μείζονα ἀπόλαυσιν τῶν ἐκ τῆς ἐκπαιδύσεως καὶ δικαιοσύνης ἀγαθῶν· ὡς πρὸς τοῦτο, καὶ ὡς πρὸς πολλὰ ἄλλα ζητήματα τοιαύτης φύσεως, φρονῶ ὅτι λανθάνονται οἱ προβαίνοντες εἰς ἐξέτασιν αὐτῶν, κεχωρισμένων ἀπὸ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, οὕτινος ἀποτελοῦσιν ὀλοκληρωτικὸν μέρος. Λέγω λοιπὸν ἀπλῶς ὅτι, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, δικαστήριον καὶ γυμνάσιον μετέφερον ἀναγκαστικῶς τοὺς συνεπρχιώτας μου εἰς Πάτρας, καὶ μὲ μετέφερον καὶ ἐμέ, μετὰ τριήμερον ἐπὶ τῶν νότων τοῦ ἵππου πορείαν, καταπεπονημένον καὶ σχεδὸν πυρῆσσοντα.

Εἰς τὸν νοῦν μου ἐνετυπώθη ἕκτοτε ἢ ἐκ τοῦ κακοῦ τούτου ἰδέα, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτυχθῆ εἰς ἐδραῖαν πεποιθήσιν περὶ τοῦ ὅτι παρ' ἡμῖν ὑφίσταται ἐν μέγα καὶ ἀληθῶς ἐθνικὸν ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς συγκοινωνίας. Ὅτε διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης—ἂν δύναται νὰ ὀνομασθῇ οὕτως ἢ μὲσφ τῶν δρυμῶν ἀνελισσομένη ἀθλία ἐκείνη ἀτραπὸς—ἐπλησιάζομεν τὰς ἀποτόμους ὄχθας τῶν ἀπαντῶντων πολυαριθμῶν χειμάρρων, ἢ τὴν κοίτην βαθυρροῦ ποταμοῦ, ὡς ὁ Πηνηϊεύς, μετὰ τρόμου ἤκουον τὸν ἀγωγιάτην διηγούμενον τὰς διαφόρους παραδόσεις, ἐνίοτε λίαν προσφάτου ἐποχῆς, περὶ τῶν εὐρόντων τὸν θάνατον κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν· καὶ ὅμως ἐν τῇ παιδικῇ μου διανοίᾳ ἐγένετο ἡ ἀπλουστάτη σκέψις ὅτι γέφυρά τις, συνδέουσα τὰς δύο ὄχθας, θὰ ἔσφριε τ' ἀνθρώπινα ταῦτα πλάσματα ἀπὸ ὀδυνηροῦ θανάτου, καὶ ἡμᾶς ἐκ τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἐξετιθέμεθα· ἦτο τοῦτο πρᾶγμα τόσον προφανές, ὅσον ἀναμφισβήτητος ἢ ἀλήθεια ὅτι πρῶτον κεφάλαιον πολιτισμοῦ εἶνε ἡ ὑπαρξίς στοιχειώδους τινὸς ὀδοποιίας· ὅθεν ἕκτοτε πικρὰ ἤκούοντο παράπονα διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν, καὶ καθεὶς ἤλπιζεν εἰς προσεχῆ βελτίωσιν. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν μήπως δὲν εἶχομεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας, κατὰ τὴν πορείαν ταύτην, τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν, ἀληθεῖς νήσους μακάρων, περὶ ὧν διηγούντο ὅτι ὠραία ἀμαξιτοὶ ὁδοὶ διέσχίζον, οὐ μόνον πεδία, ὡς ἐκεῖνο ὅπερ διηρχόμεθα, ἀλλὰ διήκον καὶ μέ-

χρὶς αὐτῶν τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων; Ἴβινε ἀληθὲς ὅτι ἐκεῖ ποτὲ δὲν ἐπάτησε τὸν πόδα του ὁ Τούρκος, ὡς κατακτητῆς, ἐπομένως δὲν ἐπῆλθε μετὰπτωσις ἀπὸ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν βαρβαρότητα, ἀλλ' ἴσα ἴσα εἰς ἀπόδειξιν ὅτι εἶχομεν ἐπανέλθει εἰς τὸν πολιτισμὸν ὠφειλομεν καὶ ἡμεῖς, μετὰ τριάκοντα ἐτῶν αὐτόνομον βίον, νὰ ἔχωμεν νὰ ἐπιδείξωμεν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀποκτήμασι τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀτελεῖς τινὰς ὁδοὺς, ἔστω καὶ μὴ ἀμαξίτας, ἐπιτρεπούσας ὁμως τὴν ἀκίνδυνον κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἄλλ' ἡ παιδικὴ ἡλικία εὐκόλως ἀποδιώκει τὰς θλιβεράς ἐντυπώσεις, ὁ δὲ ἔμφυτος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἔρωσ τοῦ εἰδέναι, ἐν τῇ πρώτῃ του ὁρμῇ εὐρισκόμενος, εἶνε σχεδὸν ἀκατάσχετος, πληρῶν αὐτὴν ἀρρήτου ἡδονῆς ἐρωτῶν λοιπὸν, ἐμάνθανον νέα πάντοτε πράγματα, τὸ μὲν ὡς παιδίον εἰσέτι, τὸ δὲ ὡς τὸ πρῶτον, ὡς εἴρηται, βλέπων τὰ μέρη ἅτινα διηρχόμεθα. Ὁ δὲ πατήρ μου, ὅστις εἶχε κενώσει καὶ αὐτὸς τὸ ὄπλον του κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, δὲν ὤκνει νὰ πρεμβάλλῃ καὶ τινὰ ἐπεισόδια τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐποποιίας ἐκ τῶν ἐκεῖ διαδραματισθέντων ἐντεῦθεν ἐκ Γαστουίνης, μοι ἔλεγεν, ἀνεχώρησαν εἰς Λάλα κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1821, ἵνα μὴ ἐπανέλθωσι πλέον, οἱ Τούρκοι κάτοικοι αὐτῆς, ἐγκαταλείψαντες τὰς ὑπερχιλίας οἰκίας των, καθόσον μόνον ἐκεῖ, εἰς τὸ κρησφύγετον τῆς ἀνδρείας Ἀλβανικῆς φυλῆς, τὴν κατοικίαν τῶν γνωστῶν Λαλαίων, ἐφρόνουν ὅτι ἡδύνατο ν' ἀσφαλίσθωσι πρὸ τῆς γενικῆς τοῦ τόπου ἐξεγέρσεως, ἣν ὁμως ἐλπίδα των διέψευσε μετ' ὀλίγον ἡ 24 Ἰουνίου ἡ ἡμέρα αὕτη, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνας, ὑπὸ τὸν Σισίνην, τὸν Μεταξῆν, Πλαπούταν, καὶ ἄλλους, ἀπέκλεισαν τὸ τέως ὑπερήφανον Λάλα, εἶνε ἐπίσης ἀξιωματικὸς ὡς ἡ τοῦ Βαλτετισίου, καθόσον κατ' ἀμφοτέρας ὁ τέως περιφρονηόμενος βραχίαις ἀνέδειξεν ὅτι ἐγίνωσκε ν' ἀποθάνῃ μαχόμενος, καὶ ὅτι ἡ ἐξέγερσις του δὲν ἦτο θησιγενὲς τι ἐξ ἀβλαβῶμα, ἀλλ' ἔρωστον παιδίον, πρωορισμένον νὰ ζῆσθαι καὶ ἀνδρωθῆ. Ἐκεῖ κάτω, παρὰ τὸ χωρίον Βαρθολομιῶ, διεπράχθη ἀνδραγάθημα, ἄξιον νὰ καθέξῃ χρυσῆν σελίδα τῆς ἱστορίας—καὶ εἶνε λυπηρὸν, προσέθετεν, ὅτι ἐνίοτε οὔτε μνημονεύεται—ἐκεῖ δηλ. παρὰ τὰς ἀμπέλους τοῦ χωρίου τούτου ἔπεσαν μέχρις ἐνὸς μαχόμενοι διακόσιοι σχεδὸν Ἡλεῖοι, τολμήσαντες νὰ διαμφοισθηθῶσιν, ὀλίγιστοι αὐτοὶ καὶ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ, τὴν διάβασιν εἰς τὸν τροπαιοῦχον Ἰβραήμ, μετὰ τὰς λογχοφόρους λεγεῶνάς του, καὶ τὸ βαρὺ ἱππικόν του· ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει τὸ ὀλιγάριθμον αὐτῶν, ἐπῆλθεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς μάχης καὶ ἡ βροχὴ, ἣτις κατέστησε προβληματικῆς χρήσεως τὰ ὄπλα τῶν ἀνδρείων, καὶ ἐστέρησεν οὕτως αὐτοὺς τῆς εὐτυχίας τοῦ νὰ ἐξαγοράσωσιν ἀκριβότερον τὴν ζωὴν των, δὲν λέγω νὰ νικήσωσι,

διότι καλῶς ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἔβχινον πρὸς τὴν νίκην ἀλλὰ πρὸς τὸν θάνατον. Ἐκεῖ ἐπάνω, εἰς τὸ βουνὸν Σανταμέρι, ἐν τῷ χωρίῳ Πόρταις, ἐκ τοῦ προχείρου μεταβλῶν ναόν τινά εἰς φρούριον, εἶδε μὲν τὸν ἀδελφόν του πίπτοντα πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀνδραβιδιώτης Παππαδημητρόπουλος, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὴν ἀντίστασιν, καὶ ἀνέκοψε, μετὰ δεκάδα μόλις ἀνδρῶν, τὴν πορείαν πολυαριθμοῦ ἐχθροῦ, γενόμενος οὕτω σωτὴρ χιλιάδων γυναικοπαίδων. Καὶ ἤστραπτεν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ τὸ πρῶτον τοῦ διηγουμένου μοι ταῦτα ἐν τῇ ἐλευθερῇ ἤδη γῇ του, καὶ ἔχαιρε, φρονῶ, ἡ καρδιά του, οὐχὶ ἀδίκως, καθόσον ἂν ὑπάρχη περίστασις δικαιολογοῦσα τὰς φρικαλεότητας τοῦ πολέμου, καὶ ἐπιτρέπουσα χαρὰν ἐπὶ τοῖς παθήμασι τοῦ πλησίου, αὕτη εἶνε ἡ ἐπανάστασις λαοῦ τινος κατὰ τοῦ ξένου κατακτητοῦ.

Διήλθομεν οὕτω τὴν μακρὰν ταύτην ὁδὸν, διανυκτερεύοντες εἰς ἐλεεινά τινα καταλύματα, εἰς ἃ ὁ ὁδοιπόρος ἠναγκάζετο νὰ καταφύγῃ διὰ μόνην τὴν στέγην, καὶ ἐν ὄρῳ χειμῶνος δι' ὀλίγους κλάδους δένδρων εἰς τὴν ἐστίαν ἐθέρμαινε οὕτω τὰ κατεψυγμένα μέλη του, ἢ ἐστέγωνε τὰ βεβρεγμένα ἐνδύματά του, ἀλλ' ὤφειλε νὰ δεχθῆ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ὄλον τὸν ἀναδιδόμενον καπνόν, μάτην ζητοῦντα διέξοδον διὰ τῶν κενῶν, τῶν μεταξύ τῶν κεράμων, κκπνοδόχης θέσιν ἐπεχόντων εἰς τοιοῦτου εἶδους κτίρια. Τὰ τῆς κλίνης καὶ τροφῆς ἦσαν φροντίς τοῦ ὁδοιπόρου, καὶ τὰ ἔφερεν ὑποχρεωτικῶς μετ' ἑαυτοῦ· οὐκ αὐτῷ ἂν ἐνεπιστεύετο εἰς τὰς προμηθείας τοῦ *χαρίου*! Οἱ σπάνιοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πτωχοὶ ὁδοιπόροι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντηρήσωσιν οὔτε τοὺς ἀνεκτοὺς ξενῶνας, οὐς ἀπαντᾷ τις σήμερον. Ὅλη ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο μεγάλη ἐρημία· ποῦ καὶ ποῦ μετὰ παρέλευσιν ὠρῶν ἐφαίνετο ἀνθρώπινον πλάσμα, γεωργὸς μεταβιῶν εἰς τὸν ἀγρόν, ἢ ἐπιστρέφαν ἐξ αὐτοῦ, ἢ ποιμὴν βόσκων τὸ ποίμνιον, ὑπὸ τὸν μελαγχολικὸν ἐνίοτε ἦχον τοῦ αὐλοῦ του. Συνοδοιπόρους σπανίως ἠτύχει τις νὰ ἔχῃ, καὶ πολλάκις συνέπεσεν ὕστερον νὰ διέλθῃ τὴν ὁδὸν αὐτὴν, τὴν ἔχουσαν 100 σχεδὸν χιλιόμετρων μῆκος, μετὰ μίαν ἢ δύο τὸ πολὺ συναντήσεις.

Ἐκ τῶν εἰρημένων θέλετε κρίνει ὅποια τις ἦτο ἡ καθόλου κατάστασις τῆς χώρας, διότι, ὅσον καὶ ἂν θελήσῃ τις νὰ προφυλαχθῆ ἐκ τῶν ὑπερβολῶν τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς, τῆς μὴ καθορώσῃς παραγωγῆν, ἢ ἐν μόνῃ τῇ γῇ, δὲν δύναται οὐχ ἦττον ν' ἀρηθῆ ὅτι ἡ τῆς γεωργίας κατάστασις ἀποτελεῖ τὸ σφυγμόμετρον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς οἰκονομικῆς κυκλοφορίας πάσης χώρας· μεγάλη καὶ πλουσία πεδιάς, ὡς ἡ τῆς Ἡλείας, ἀκαλλιέργητος, κατὰ τὸ πλείστον, καὶ μόλις ψωμίζουσα εικοσαιοχιλίους κατοίκους, δεικνύει πᾶν ἄλλο, ἢ εὐεξίαν τῆς χώρας, ἐν ἣ ἀπαντᾷ, ἔπρεπε δὲ τις νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀραιότητα

τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν μεγάλην ἐρήμωσιν, εἰς ἣν εὐρέθη ἡ δύστηνος χώρα τὴν ἐπαύριον τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, διὰ τὰ μὴ μεμψιμοιρήσει δι' ὅσα ἐβλεπεν, ἀλλὰ καὶ νὰ θαυμάσῃ ἐπὶ τοῖς ἐπιτευχθεῖσιν ἀποτελέσμασι τῆς ἰδιωτικῆς φιλοπονίας, ὡς καὶ ὑμεῖς ἐθαυμάσατε μετὰ τριακονταετίαν τὴν ἰδίαν αὐτὴν πρόοδον, ἠΰξημένην ἐννοεῖται κατὰ πολὺ, ἀλλὰ πάντοτε μικρὰν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν εὐδαίμονα καταστάσιν ἄλλων εὐτυχεστέρων χωρῶν. Τότε βεβαίως οὔτε ἐπαύλεις ἐβλεπέ τις, οὔτε τὰς πλουσίας φυτείας, ἅς γηθοσύμως χαιρετίζει ἤδη ὁ ἀγαπῶν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐν γένει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον, τὰ δὲ χωρία, οἱ ἀγροτικοὶ συνοικισμοί, καὶ πάντα τὰ διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου ἐξημερωμένα μέρη, δὲν ἀπετέλουν τοὺς ἀραιούς κροίκους, ὧν τὴν πύκνωσιν ἐν τῇ ἀλύσει τῆς οικονομικῆς προόδου ἠυχήθητε, ἀλλ' ἢ σαν σπάνια ὀάσεις ἐν τῇ ἐρήμῳ, μονήρεις φανοί, οὓς ἀπῆντα τῇδε κάκεισε τοῦ ὀδοιπόρου ὁ ὀφθαλμός, ἀπηυδακώς ἐκ τῆς μεγάλης οικονομικῆς σκοτίας, εἰς ἣν ἐβυθίζετο. Τοιαύτη ἡ πρὸ τριακονταετίας Ἡλεία.

Ἐνεκα τῶν ἱστορικῶν τούτων λόγων ἡ θέσις τῆς ἡμετέρας χώρας τυγχάνει βεβαίως ἐξαιρετικῆ, ὅθεν καὶ ἡ ὑμέτερα συγκατάβασις καὶ ἐπεικῆς κρίσις περὶ τῶν ὑφισταμένων ἐλλείψεων, ἡ ἐφ' ὅλου τοῦ πονήματος ἐπανθούσα, δὲν ἐλείψει καὶ ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀφορῶν. Ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου δὲν ὠκνήσατε, διὰ τοῦ προσιδιάζοντος ὑμῖν λεπτοῦ τρόπου, τοῦ καταδειξάμεν τὴν ἀληθῆ παραφωνίαν, ἣν ἀποτελεῖ ἡ ἡμελημένη ὀδοποιεῖα αὐτῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἰδιωτικῆς προόδου, ἣν ἐνταῦθα πλέον ἢ εἰς πᾶν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος παρατηρεῖ ὁ περιηγητής. Προσῆκε δὲ εἰς ὑμᾶς, παρὰ πάντα ἄλλον, νὰ παραστήσητε πόσον ἦτο ἄδικον νὰ ἦνε ἀτελείωτος ἡ ὁδὸς αὕτη, ἡ συνδέουσα δύο τῶν σπουδαιότερων κέντρων τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος, καὶ νὰ διατελῇ ἀγεφύρωτος εἰσέτι ὁ Πηγεῖός, ὁ κείμενος οὐχὶ μακρὰν τοῦ Πύργου, περὶ οὗ ἀπεφάνθητε ὅτι, ἂν ἡ λοιπὴ χώρα τῆς Ἑλλάδος ἦ δύνατο νὰ ἐπιδείξῃ παρομοίως προόδους πρὸς τὰς τῆς περιοχῆς αὐτοῦ, οὐδὲν θὰ εἴχομεν νὰ φθονήσωμεν τῇ Γαλλίᾳ.

Ἐν Πάτραις ἐν τῶν ἀντικειμένων, τῶν ἐνωρῶς ἐφελκυσάντων τὴν παιδικὴν μου περιέργειαν, ἦτο τὸ κακουργιοδικεῖον. Οἱ πανηγυρικοὶ τύποι, οὓς ὁ νόμος καθιέρωσε διὰ τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ διαδικασίαν, ἐτηροῦντο τότε αὐστηρότατα· οὐδεὶς ἐσπευδεν, ἀλλ' ὅλοι μετὰ σεβασμοῦ ἀληθῶς θρησκευτικοῦ παρίσταντο κατὰ τὴν δραματικὴν ἀνέλιξιν τῶν ὑποθέσεων. Ἡ ἡμέρα δὲν ἤρκει πρὸς περᾶτωσιν τῆς δίκης, ἐν ᾗ ἤδη οὐχὶ σπανίως δύο ὑποθέσεις ἐκδικάζονται κατὰ τὴν αὐτὴν· καὶ ὁμοίως τότε δύο μόνον συνιστῶντο κακουργιοδικεῖα

καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ἀντὶ τῶν 5—6, τὰ ὁποῖα ἤδη διαρκῶς σχεδὸν συνεδριάζουσιν. Ἐτριπλασιάσθη ἄρα γὰρ, ἢ ἐδιπλασιάσθη ὁ πληθυσμός; οὔτε ἡ κοινὴ πεποίθησις, οὔτε αἱ ἀπογραφαὶ ἡμῶν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τοιαύτης ὑποθέσεως· ὅθεν φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ ἀδίκημα προτρέχει ἤδη τῶν πρὸς καταστολὴν αὐτοῦ προσπαθειῶν τῆς πολιτείας, τὰς ἐκμηδενίζει, ἢ τοῦλάχιστον ἀντιμετρεῖται πρὸς αὐτάς, ὡς ἴσος πρὸς ἴσον.

Ἡ ἰδέα αὕτη μοὶ φέρει εἰς τὸν νοῦν τὴν συνάντησιν, ἣν ἔσχετε κατὰ τὸν ἀπὸ Ζακύνθου εἰς Κατάκλων πλοῦν, μετ' ἀπόσπασμα εὐζώνων, μεταβαινόντων εἰς Μεσσηνίαν πρὸς καταδιώξιν τῶν φυγοδικῶν, ὡς καὶ ὅσα σχετικῶς πρὸς τοῦτο ἐγράφατε, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς οὐχὶ λίαν ἀσφαλτοῦς πληροφορίας, ἣν ἐλάβετε, ὅτι δηλ. ἡ φυγοδικία ὀφείλεται εἰς τὸν φόβον τῆς μακρᾶς προφυλακίσεως, ἣν ὑφίστανται παρ' ἡμῖν οἱ ἐπὶ κακουργήματι κατηγορούμενοι. Σύμψημι ὅτι καὶ ὁ φόβος οὗτος τῆς μακρᾶς προφυλακίσεως, ἂν ἀληθεύη, δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ ψυχολογικῶς ἐπὶ τῶν κατηγορουμένων, καὶ ν' ἀποτελέσῃ ἓνα τῶν παραγόντων τῆς φυγοδικίας, ἀλλὰ βεβαίως οὗτος ἔσται ἐκ τῶν μικροτέρων, πρέπει δὲ νὰ συντελώσιν ἄλλοι σπουδαιότεροι λόγοι, ὅπως ἡ φυγοδικία προκαλῆ μετασταθμεύσεις στρατιωτικῶν δυνάμεων πρὸς καταστολὴν τῆς. Φυγοδικοί, ὡς κελῶς γνωρίζετε, ὑπάρχουσι παντοῦ, ἀπόδειξις δ' ἀσφαλῆς τοῦτου αἰ περὶ διαδικασίας κατὰ φυγοδικῶν διατάξεις, αἱ ἀναγεγραμμέναι ἐν ταῖς ποινικαῖς δικονομίαις ὄλων τῶν ἐθνῶν. Τί; ἄλλως τε ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ παραβάτης τῶν νόμων τῆς πατρίδος του δὲν θὰ θελήσῃν ἀποφύγη τὴν ἀντιμετώπισίν των; "Ὅθεν, ἂν ἄρωμεν ἐκ τοῦ μέσου τὰ κατασταλτικὰ τῆς φυγῆς μέσα, ἅτινα διαθέτει ἡ πολιτεία, καθίσταται ἀναμφίβολον ὅτι δὲν θὰ προσήρχοντο ἐκούσιως εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν κακουργιοδικεῶν, παρ' ἐκεῖνοι μόνοι ὅσοι θὰ ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀθωότητος· οἱ λοιποὶ θὰ ἐφευγον, ἔστω καὶ ἂν ἐγνωρίζον καλῶς ὅτι ἡ προφυλακίσις των δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὰς δέκα ἡμέρας· ἐὰν ἄλλως εἶχον τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον, τότε καὶ αὐτὸς ὁ ἐσθμός τῆς προφυλακίσεως θὰ ἦτο εἰς τῶν ἀλογωτάτων καὶ ἀδικωτάτων.

Ἄς μοὶ ἐπιτρέψῃ τὴν μικρὰν ταύτην διαφωνίαν ὁ δὸς ὑμῖν τὰς πληροφορίας. Ἀλλὰ καὶ τὰς μακρὰς προφυλακίσεις σπανίως ἀπῆντησα, καὶ ἂν δὲ ὑποθεθῶσι συχνά, δὲν ἀποτελοῦσι φρονῶ τὴν ἀφορμὴν τῆς φυγοδικίας, ἥτις μᾶλλον δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν μέσων τῶν κατασταλτικῶν τῆς πρὸς φυγὴν τάσεως τῶν κατηγορουμένων. Ἴσως περὶ τῆς ἀληθείας τῆς σκέψεώς μου ταύτης δύναται νὰ πείσῃ ὑμᾶς καὶ ἡ παρατήρησις ὅτι ἡ φυγοδικία, ὑπὸ τὸν σημερινὸν τύπον τῆς, τὸν παρέχοντα πράγματα εἰς

τὰς Κυβερνήσεις, χρονολογείται μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1862, ἤτοι ἀπὸ τῆς τελευταίας μεταπολιτεύσεως καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης αὐτῆν ἐπὶ δύο ἔτη ἡμιαναρχίας. Τὸ διατί δὲν ἐπακμήθημεν εἰσέτι εἰς τὴν εὐθεϊαν ὁδόν, διατί ὁ νόμος δὲν ἀνέκτησε τὴν εὐρωστίαν ἐκείνην, ἣτις εἶνε ἡ μόνη ἀσφαλὴς τῆς πολιτείας ἄγκυρα, καὶ ἀληθὴς πανάκεια καὶ τῆς φυγοδικίας, καὶ παντός ἄλλου κοινωνικοῦ νοσήματος, τοῦτό ἐστι ζήτημα, οὗ τὴν λύσιν δύναται τις νὰ εὔρη εἰς τὰς συγχρόνους πολιτικὰς μελέτας, ἃς ὑμεῖς κρείσσον παντός ἄλλου ἔχετε προχέουρας· ἐγὼ δὲν ἠτύχησα ν' ἀναγνώσω, ἢ δύο μόνον ἐξ αὐτῶν (Minghetti, i partiti politici e la ingerenza loro nella giustizia e nell' amministrazione, καὶ Le regime parlementaire et la démocratie, par Émile de Laveleye), ἀλλ' ἀρκούσας ὅπως μὲ πείσωσιν ὅτι ἡ τῆς Κυβερνήσεως ἰδέα δὲν προβιβάζεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως παρενθέτων προσώπων μεταξὺ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἐκτελεστῶν αὐτοῦ.

Μέσα συγκοινωνίας, καὶ κρείσσων δημοσίων ἀσφάλεια ἔσται οὕτω διὰ τὸ ἡμέτερον Κράτος τὸ μέγα πρόβλημα τοῦ μέλλοντος· δὲν λέγω ἡ μεγάλη ἰδέα, διότι συντάσσομαι μετὰ τῶν φρονούντων ὅτι ἄνευ τῆς μικρᾶς ταύτης δὲν εἶνε δυνατὸν οὐδ' ἐκείνην προσηκόντως νὰ ἐξυπηρετηθῇ. Ἀληθῶς ἀπηλλάγημεν πρὸ δεκαπενταετίας ἤδη—καὶ πιστεύω διὰ παντός—τῆς μάστιγος τῆς ληστείας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, διότι ἀποτελεῖ ἀσφάλειαν ὑπὸ ἀρνητικὴν μόνον ἐποψίν· θετικὴν δὲ ἀσφάλειαν, ἣν θεωρῶ βελτιωτέαν, ὀνομάζω τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην πεποίθησιν, ἣν δέον νὰ ἔχη ὁ πολίτης εὐνομούμενης πολιτείας, ὅτι ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ὁ νόμος ἔστιν ὁ γενικὸς καὶ μόνος προστάτης. πεποιθήσις ἣτις κλονεῖται ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀκωλύτως, ὡς μὴ ὄφελε, ἐνασκουμένης παρ' ἡμῖν, καίτοι νόμῳ ἀπαγορευομένης, ὑπλοφορίας, μεταβληθείσης εἰς γενικὴν σιδηροφορίαν ἐν λήγοντι δεκάτῳ ἐνάτῳ αἰῶνι. Διὰ τῆς εὐκολίας τῆς συγκοινωνίας καὶ μείζονος ἀσφαλείας ὁ μὲν ἀγρότης—ἐπαναλαμβάνων δὲ πάντοτε τὸν ἀγρότην, διότι δυστυχῶς βιομηχανίαν δὲν ἔχομεν, οὗτ' ἐπὶ πολὺ ἀκόμη θὰ ἔχωμεν—θὰ ἐξημερώσῃ καθ' ὅλοκληρίαν τὴν χώραν καὶ θ' αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, ὁ δὲ κάτοικος τῆς Ἑλλάδος, οἷα σδ' ἕποτε κοινωνικῆς τάξεως, θὰ δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃ ἐπὶ τέλους τὸν τόπον του, περὶ οὗ ἡδη πληροφορεῖται σχεδὸν μόνον ἐκ τῶν ξένων περιηγητῶν, ἐν ᾧ αὐτὸς διέρχεται τὸν βίον του δικὴν φυτὸν εἰς τὸ μέρος, ἐνθα ἔτυχε νὰ γεννηθῇ. Ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης, καταπίπτοντος τοῦ Σινικοῦ τείχους τῶν κινδύνων καὶ δυσχερειῶν, ὅπερ χωρίζει ἤδη τὰ διάφορα τμήματα τοῦ μικροῦ Κράτους μας, τὸ ἐκπολιτιστικὸν πνεῦμα θὰ μεταδοθῇ ἀναγκαστικῶς ἐκ τῶν κέντρων εἰς τὰς

περιφερείας, καὶ ἕκαστος θὰ καρπωθῇ τῆς μείζονος δυνατῆς ἀπὸ τοῦ πλησίον αὐτοῦ ὄφελειας, πληρουμένου τελείως τοῦ κοινωνικοῦ σκοποῦ.

Βεβαίως, ἵνα ταῦτα πάντα φθάσωσιν εἰς τὸ ποθητὸν σημεῖον τῆς κατ' ἀνθρώπον τελειότητος, πολὺς θὰ παρέλθῃ εἰσέτι χρόνος, καθ' ὃν δέον νὰ ὑποδεικνύωμεν τὰ χωλαίνοντα, νὰ ζητῶμεν τὰ κρείσσω, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ν' ἀπελιπίζωμεθα. Καλὸν δὲ πρὸς τοῦτο χειραγώγημα τῆς ἡμετέρας κοινωνίας δύνανται, φρονῶ, ν' ἀποτελέσωσι καὶ διανοητικὰ ἔργα ὡς τὸ ὑμέτερον, ἐν ᾧ, παρὰ τὸ ἄπλετον φῶς τοῦ μεσουρανοῦντος ἡλίου τῶν εὐκλεῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, προβάλλει καὶ ἡ γῆ τῆς ἀναγεννήσεως αὐτῆς τὴν δειλὴν, ἀλλ' εὐέλπιδα ἀκτινὰ τῆς. Οὐδεὶς βέβαια θὰ τὸ ἀναγνώσῃ εἰς μάτην, οὐδ' ἡ τέρψις ἔσται τὸ μόνον κέρδος, ὅπερ ἐντεῦθεν θὰ καρπωθῇ· αὕτη εἶνε ἡ μόνη κρίσις, ἣν μοὶ ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφέρω ἐπὶ τοῦ ὑμετέρου πονήματος, χωρὶς φόγου περὶ τῆς εἰς ἄλλότρια ἀναμίξεως. Πόσος ἔσται ὁ χρόνος οὗτος τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν κινδύνων, ὃν ἔχει νὰ διατρέξῃ ἡ χώρα, οὐδεὶς δύναται βεβαίως νὰ προῖδῃ καὶ προσδιορίσῃ· ἀληθὲς εἶναι μόνον ὅτι τὴν τοῦ βίου ἡμῶν ὁδὸν δὲν διερχόμεθα ὑπὸ τοὺς ἀρίστους ὄρους, πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἡμετέρων πόθων θὰ μείνωσιν ἀνεκπλήρωτοι διὰ τοὺς μεταγενεστέρους. Ἄλλ' ἡ ἰδέα τῆς ἐσκαί μενούσης πατριδος παρέχει τῷ προσωρινῷ καὶ παρερχομένῳ ἀτόμῳ ἀνεξαντλήτους ἠθικὰς ἀπολαύσεις, μὴ ἐπιτρεπούσας ποτὲ τὴν ἀπογοήτευσιν· μόνος δ' ὁ τῆς ὑλικῆς εὐπχεύσεως ἔρωσ, ἀπαξ ἀποτυχῶν, ἀνακράζει ἀπελπίς, καὶ ὅπως περὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀδιὰφορος

νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βίτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι,
ἅ δὲ καλὰ νάρκισσος ἐστ' ἀρκεῦσθαι κομάσαι
..... Δίφνης ἐπεὶ θάσκει.

Ὁ πατριωτισμὸς δηλ. εἶνε ἐλεύθερος ὅπως ἐγωισμοῦ, παριστᾷ δὲ τὸν ἀνθρώπον ὑπὸ τὸ ἀληθὲς πνευματικὸν μεγαλεῖόν του, οὐ μόνον ὅταν τὸν ὀδηγῇ εἰς εὐγενεῖς πράξεις, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅταν τῷ ἐμπνέῃ λόγους, ὡς ἐκείνους, δι' ὧν ὡς διὰ χρυσῆς σπραγγίδος ἐκλείσχετε τὸ ὑμέτερον ἔργον: «τὸ κατ' ἐμὲ θ' ἀποθάνω μὲ πίστιν ἀκλόνητον εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος.»

Ἐν Κερκύρῃ.

Α. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
ἐφέτης

Κατὰ τινα ἐκθεσιν τοῦ γενικοῦ διεθυντοῦ τῶν ταχυδρομείων Στέφαν, ὑποβλήθησαν εἰς τὴν Γερμανικὴν βουλὴν, πᾶσαι αἱ ἐφημερίδες τοῦ κόσμου εἶναι 34000 περίπου, ἐκδιδόμεναι εἰς 592 ἐκπομπὰς ἀντιτύπων. 19000 ἐκδιδόνται ἐν Εὐρώπῃ, 12000 ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, 775 ἐν Ἀσίᾳ, 669 ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. 16500 ἐφημερίδες γράφονται εἰς Ἀγγλικὴν, 7805 εἰς Γερμανικὴν, 3850 εἰς Γαλλικὴν καὶ 1000 περίπου εἰς Ἰσπανικὴν γλῶσσαν.